

ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ВИКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК УМОВА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ- ПЕДАГОГІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку інженерно-педагогічної освіти набуває актуальності проблема підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі комп'ютерних технологій, які б не тільки володіли знаннями, необхідними для здійснення професійної діяльності, а й вміли їх застосовувати для розв'язання професійних задач. Сфера професійної діяльності інженерів-педагогів комп'ютерного профілю обумовлюється поєднанням інженерної (комп'ютерної) та педагогічної складових і пов'язана з викладанням дисциплін комп'ютерного спрямування в професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ). Але, як показало дослідження [1], абітурієнтів приваблює передусім можливість працювати за професіями, пов'язаними з обслуговуванням та використанням комп'ютерної техніки та технологій: системний адміністратор, адміністратор баз даних, технік-програміст, завідувач комп'ютерної лабораторії, а вже потім можливість працювати викладачем, тому підготовка в галузі комп'ютерних технологій є для них більш бажаною та усвідомленою. Через що, як свідчать результати опитування керівників практики, звітів із педагогічної практики та викладачів ПТНЗ, студенти недостатньо підготовлені до майбутньої професійної діяльності, а саме: зміст конспектів уроків, обрані методи, засоби та форми навчання, які розробляють студенти, не відповідають віковим особливостям та рівню підготовки учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема методичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів займалися такі видатні педагоги, як: В. Безрукова, Н. Брюханова, Р. Горбатюк, Є. Зеєр, О. Коваленко, З. Решетова, Л. Тархан та ін. Але питання підготовки інженерів-педагогів саме комп'ютерного профілю до викладацької діяльності залишаються недостатньо розкритими.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення проблеми методичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю до викладацької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Підготовка студентів у вищому навчальному закладі повинна бути спрямована на формування вмінь здійснювати професійні функції інженера-педагога (виробничо-технологічну, проектувальну, дослідницьку, організаційно-управлінську, дидактичну, розвивально-виховну, методологічну). Для виконання перерахованих вище функцій майбутній фахівець повинен оволодіти певними психологічними якостями, властивими інженеру-педагогу. До основних характеристик особистості інженера-педагога О. Коваленко [8] відносить професійну спрямованість, професійну компетентність і професійно значущі риси особистості. В цій статті більш детально розглянемо поняття професійна спрямованість особистості інженера-педагога комп'ютерного профілю, її складові та шляхи розвитку.

У загальному значенні під професійною спрямованістю особистості розуміється інтерес до професії та схильність нею займатися [4, 6, 11].

За А. Щербаковим, спрямованість особистості – це інтегральна й генералізована стрижнева властивість особистості, що виражається в єдності знань, домінуючих відносин та дій людини. Ця властивість виявляється в світогляді, інтересах і духовних потребах [17].

У роботі О. Коваленко [8] наведена узагальнена структура особистості інженера-педагога, частиною якої є професійно-педагогічна спрямованість.

Відомі психологи В. Шадриков, Л. Божович [2] та Т. Дубовицька професійну спрямованість пов'язують із мотиваційною сферою людини.

Актуальність питання мотиваційних факторів та їх впливу на обрання професії пояснюється, з одного боку, тим, що індивідуальні характеристики (установки, потреби, інтереси, рівень досягнень, особливості інтелекту) значно впливають на вибір професії.

Перш ніж обрати своє робоче місце, людина вибирає те місце в житті, яке вона б хотіла зайняти, вступаючи в ту чи іншу професійну групу і те становище (матеріальне, соціальне, службове), якого вона хотіла б досягти завдяки своїй діяльності. Найбільшого значення набувають ті компоненти життєвого плану, реалізація чи досягнення яких виявляється обумовленою вибором професії, що надає їм значення мотивів [10].

Аналізуючи мотивацію особистості інженера-педагога, треба чітко розрізняти мотив – як спонукання, що дійсно служить причиною виконання дій, і мотивацію або пояснення причин вже виконаних дій самим суб'єктом, що суттєво може відрізнятися від істинних мотивів [7].

Видатний науковець, який зробив вагомий внесок у дослідження особистості інженера-педагога, Е. Зеєр, ґрунтуючись на відмінності потреб особистості, запропонував професійні мотиви поділяти на дві групи: матеріальні і духовні. До матеріальних мотивів відносяться розмір заробітної платні, умови праці, місцезнаходження навчального закладу, житлове забезпечення. До духовних мотивів професійної діяльності належать: соціальна значущість праці, можливість самовдосконалення і реалізації своїх здібностей, схильність до діяльності, інтерес до неї [6].

Проте мотиви щодо обрання професії в молоді не завжди є стійкими [5]. Вони дуже часто змінюються, як і інтереси, погляди, світогляд. Неможливо стовідсотково ранжувати мотиви, адже який би список не запропонував дослідник на достатньо великій вибірці, обов'язково знайдуться особи, які рідкісний фактор поставлять на перше, а найбільш розповсюджені – на останнє місце.

Вибір професії, здійснення професійної діяльності спонукаються одночасно декількома мотивами, але у складі спонукань до діяльності завжди можна виділити провідні, головні мотиви, які набувають для особистості особливого сенсу. Психологічною основою мотивів є глибока стійка потреба особистості у професійній діяльності. Мотиви можуть мати різну спрямованість, підсилюючи або, навпаки, послабляючи один одного. Вони змінюються і збагачуються в процесі розвитку провідної діяльності. Окремі мотиви, що спонукали абітурієнта подати заяву до вищого навчального закладу, після зарахування згасають, інші – розвиваються. Ієрархія професійних мотивів, їх динаміка відображають процес становлення провідної діяльності, виражають спрямованість суб'єкта діяльності [9].

Мотиви вступу у ВНЗ є одним із найважливіших компонентів професійної спрямованості особистості студентів, що характеризує ставлення до обраної професії [4]. У процесі професійного становлення особистості складається динамічна система відносин не тільки до професійно значущих видів діяльності, умов і способів їх виконання, форм професійної підготовки, але також і до членів професійних груп, колективів. Відносини виражаються в задоволеності обраною професією, в перспективах професійного зростання. Зі ставленням до обраної професії, на нашу думку, тісно пов'язані установки, оскільки вони виявляються у виборі форми поведінки, виду діяльності, регулюють способи їх реалізації, а також виконують стабілізуючу функцію, зберігаючи певну спрямованість у ситуаціях, які змінюються, тобто надають професійному становленню особистості певної професійної стійкості [4].

До структурної складової професійної спрямованості інженера-педагога видатний науковець Е. Зеєр відносить і ціннісні орієнтації – відносно стійкі, соціально обумовлені оцінки значущості різних сторін (моментів) професійної діяльності, до яких належить соціальна значимість і престиж професії, зміст професійної діяльності, можливості вдосконалення і самоствердження, «інструментальні» цінності професії як засобу досягнення інших життєвих благ [5]. Різноманітні види професійної діяльності дозволяють людині найбільш повно проявити себе як особистість, у відповідно до своїх індивідуально-психологічних особливостей. Ціннісні уявлення про конкретний вид професійної праці вказують, на що орієнтується особистість у даній професійній сфері, які потреби вона сподівається задовольнити в ній [4].

В умовах вищого навчального закладу в процесі підготовки інженерно-педагогічних

фахівців професійна спрямованість особистості ототожнюється з педагогічною спрямованістю. Це пов'язано з тим, що суб'єктом навчання є студент як майбутній фахівець інженерно-педагогічного спрямування, у професійній діяльності якого закладено психолого-педагогічну та інженерну (комп'ютерну) підготовку.

На думку В. Сластьоніна, педагогічна спрямованість особистості збуджує і мобілізує приховані сили людини, сприяє формуванню в неї відповідних здатностей, професійно важливих особливостей мислення [15]. Ми погоджуємося з думкою автора і вважаємо, що складовою професійної спрямованості особистості є так зване професійне мислення, під яким розуміють особливості мислення фахівця, котрі дозволяють йому успішно виконувати професійні завдання на високому рівні майстерності: швидко, точно й оригінально вирішувати як ординарні, так і неординарні завдання в певній предметній галузі [13]. Це ми пояснюємо тим, що особистість продуктивно займається тією діяльністю, до якої вона має хист, тобто залежно від домінантного типу її мислення, її здібностей. Людина з переважним гуманітарним складом мислення ніколи не досягне значних успіхів у технічній галузі виробництва.

Узагальнивши дослідження [2, 6, 8, 1111, 15, 17] стосовно поняття «професійна спрямованість особистості», ми визначили, що професійна спрямованість особистості майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю становить інтегральне утворення й характеризується предметом, яким виступає професія; видами мотивів фахової діяльності; рівнем спрямованості прагнення до оволодіння професією й роботи за нею.

Аналіз різних видів професійної діяльності інженера-педагога показав наявність у них однакових компонентів (операційних функцій): проектувальних, технологічних, дослідницьких, аналітичних [1616]. Вони становлять функціональну структуру будь-якої діяльності, зокрема й педагогічної та інженерної. Навчання студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю, на нашу думку, необхідно проводити в тісному взаємозв'язку майбутньої інженерної та педагогічної діяльності. Такий підхід, по-перше, сприятиме підвищенню професійної, а як наслідок, навчальної мотивації, і по-друге, паралельно з розвитком професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього інженера-педагога буде відбуватися і розвиток фахового мислення студентів.

Згідно з діяльнісним підходом, розробленим такими видатними психологами, як Г. Атанов, В. Беспалько, П. Гальперін, А. Леонт'єв, Н. Тализіна, метою професійно орієнтованого навчання має стати не озброєння знаннями, не накопичення їх, а формування вміння діяти.

Систему операцій, яка забезпечує виконання завдань певного типу, називають способом дій. Отже, кінцевою метою навчання є формування способу дій. Усяке навчання основ наук водночас є і навчанням відповідних розумових дій, а формування розумової дії неможливо без засвоєння певних знань. Тому первинними з точки зору цілей навчання є діяльність і дії, що входять до її складу, а не знання, а серед головних завдань професійно спрямованого навчання комп'ютерних дисциплін важливим має стати навчання студентів способів виконання фахової діяльності під час розв'язування і складання задач та виконання лабораторних робіт як загальноосвітнього, так і фахового змісту.

Розв'язання проблеми досягнення високої якості вищої освіти полягає в розумінні навчання як особистісно опосередкованої взаємодії студента з усіма елементами навчального процесу як системи. Тому вагомою передумовою досягнення позначеної мети є створення таких психолого-педагогічних умов, в яких студент має можливість зайняти активну особистісну позицію й повною мірою розкритися як суб'єкт навчальної діяльності.

Обравши свою майбутню професію, важливо, щоб студент не просто вмів учитися самостійно, а спрямовував свою творчу пізнавальну активність на життєве самовизначення й професійне самоствердження. Одним із найважливіших факторів успішного навчання є пізнавальна мотивація, інтерес до професії та її опанування. Висока позитивна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактора за умови недостатньо високого рівня розвитку спеціальних здібностей чи прогалин у необхідних знаннях, вміннях і навичках студента. У зворотному ж напрямку такої компенсаторної залежності не

спостерігається [1212].

Це означає, що ніякий високий рівень інтелектуальних здібностей студента не може компенсувати його низьку навчальну мотивацію та безпосередньо сприяти успішній навчально-професійній діяльності.

А. Гебос виділяє умови, що сприяють формуванню у студентів позитивного мотиву до навчання: усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання; розуміння теоретичної і практичної значущості засвоєваних знань; емоційна форма викладу навчального матеріалу; показ «перспективних ліній» у розвитку наукових понять; професійна спрямованість навчальної діяльності; вибір завдань, що створюють проблемні ситуації в структурі навчальної діяльності; наявність допитливості й «пізнавального психологічного клімату» в навчальній групі [3].

Отже, щоб студент засвоїв певний обсяг знань, йому необхідно включитися в діяльність, адекватну тій, яку він буде виконувати у професійній сфері [14].

Оскільки провідною професійною діяльністю інженерів-педагогів як викладачів комп'ютерних дисциплін у професійно-технічних закладах освіти та загальноосвітніх шкіл є викладання, то студенти повинні оволодіти різними методиками навчання залежно від специфіки навчального матеріалу та вікової категорії учнів. Ці завдання методичної підготовки студентів частково розв'язуються під час навчання таких дисциплін, як: «Професійна педагогіка» та «Методика професійного навчання». Однак на цих дисциплінах викладаються лише загальні питання методики навчання, або на прикладі однієї навчальної дисципліни для конкретної вікової категорії учнів. Методика ж добору змісту, форм, методів та засобів навчання залежно від предметної області навчального матеріалу та віку учнів залишається для студентів недостатньо вивченою та застосовується інтуїтивно під час педагогічної практики.

З метою вдосконалення методичної підготовки та формування професійних компетентностей майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю нами впроваджено в навчальний процес практику залучення студентів інженерно-педагогічних спеціальностей комп'ютерного профілю до роботи в гуртку «Інформатика та обчислювальна техніка» для учнів 9-11 класів загальноосвітніх шкіл, який функціонує при університеті.

Тематика занять гуртка відповідає навчальній програмі для 9-11 класів загальноосвітніх шкіл та ПТНЗ і містить такі теми, як: «Контроль і діагностика ПЕОМ та периферійних пристроїв», «Сучасні операційні системи», «Програмні засоби захисту інформації», «Технології обробки цифрових зображень засобами Adobe Photoshop», «Основи візуального програмування», «Основи веб-дизайну». Зміст навчального матеріалу цих тем студенти вивчають у курсі спеціальних дисциплін із циклу професійно-практичної підготовки. Практичне застосування відповідних знань і вмінь, які були набуті, студенти реалізують при розробці методичного забезпечення для проведення занять із учнями. Підготовку студентів до кожного заняття в гуртку координує та контролює викладач дисципліни обраної тематики. Контролюючи дії студентів, викладач перевіряє розроблений зміст заняття на відповідність рівню підготовки учнів та дає рекомендації щодо вибору форм, методів та засобів навчання найбільш вдалих для конкретної дисципліни та вікової категорії учнів.

Така форма організації навчальної роботи студентів зі спеціальних дисциплін сприяє кращому засвоєнню, узагальненню та систематизації навчального матеріалу, спостерігається підвищення активності до пізнавальної діяльності. У студентів підвищується інтерес до викладацької діяльності, через що процес оволодіння спеціальними знаннями та вміннями відбувається більш усвідомлено, а процес навчання стає особистісно-значущим.

Висновки. Отже, залучення студентів до викладацької діяльності в гуртку сприяє підвищенню якості знань відповідно до загальноприйнятих вимог стандартів і більш високому рівню методичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, оскільки вона націлена на розвиток професійної спрямованості студентів та підвищення інтересу до

викладацької діяльності.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з розробкою алгоритму вибору форм навчання відповідно до предметної галузі дисциплін, теми яких розглядаються на заняттях гуртка.

Список використаних джерел

1. Бардус І. О. Професійна та навчальна мотивація у процесі підготовки інженерів–педагогів комп'ютерного профілю / І. О. Бардус // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету : педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 2. – С. 138–143.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте : (Психологическое исследование) / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 464 с.
3. Гебос А.И. Психология познавательной активности учащихся (в обучении) / А. И. Гебос. – Кишинев: Штиинца, 1975. – 104 с.
4. Зеер Э. Ф. Педагогическая диагностика личности учащегося СПТУ : [учеб. пособие] / Э. Ф. Зеер, Г. А. Карпова. – Свердловск, 1989. – 88 с.
5. Зеер Э. Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога / Э. Ф. Зеер. – Свердловск : Изд-во Уральского ун-та, 1988. – 120 с.
6. Зеер Э. Ф. Инженер-педагог как субъект профессиональной деятельности / Э. Ф. Зеер // Социально-психологические особенности личности инженера-педагога : [сб. науч. тр.] / Свердловский инж.-пед. ин-т. – Свердловск, 1988. – С. 6–17.
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 512 с.
8. Коваленко Е. Э. Методика профессионального обучения : учебник для инженеров-педагогов, преподавателей спецдисциплин системы профессионально-технического и высшего образования / Е. Э. Коваленко. – Х. : Штрих, 2003. – 480 с.
9. Коць М. О. Мотивація професійного самовизначення першокурсників – майбутніх психологів / М. О. Коць // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 9. – С. 57.
10. Кряж І. В. Психологічні основи профконсультування та профвідбору : [навч.-метод. посіб.] / І. В. Кряж. – Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2001. – 57 с.
11. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 119 с.
12. Реан А. А. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н. В. Бордовская, С. И. Розум. – СПб. : Питер, 2002. – 432 с.
13. Решетова З. А. Психологические основы профессионального обучения / З. А. Решетова. – М. : Изд-во МГУ, 1985. – 207 с.
14. Скаткин М. Н. О дидактических основах связи обучения с трудом учащихся / М. Н. Скаткин. – М. : Учпедгиз, 1960. – 70 с.
15. Слостенин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Слостенин. – М. : Просвещение, 1976. – 160 с.
16. Тархан Л. З. Дидактическая компетентность инженера-педагога: теоретические основы и модель / Л. З. Тархан // Проблемы инженерно-педагогической освіти: зб. наук. пр ; Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2007. – Вип. 17. – С. 193–201.
17. Щербаков А. И. Практикум по возрастной и педагогической психологии / А. И. Щербаков. – М. : Просвещение, 1987. – 255 с.

Бардус І. О., Чуприна Г. П.

Залучення студентів до викладацької діяльності як умова вдосконалення методичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів

Розглянуто проблему методичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю до викладацької діяльності. Висвітлено зв'язок професійно-педагогічної спрямованості особистості студентів із професійною мотивацією інженера-

педагога. Обґрунтовано доцільність та ефективність залучення студентів до викладацької діяльності в гуртках для вдосконалення їхньої методичної підготовки.

Ключові слова: викладацька діяльність, методична підготовка, професійна спрямованість особистості, професійна мотивація, професійний інтерес, гурток, інженер-педагог.

Бардус И. А., Чуприна А. П.

Привлечение студентов к преподавательской деятельности как условие совершенствования методической подготовки будущих инженеров-педагогов

Рассмотрена проблема методической подготовки будущих инженеров-педагогов компьютерного профиля к преподавательской деятельности. Показана связь профессионально-педагогической направленности личности студентов с профессиональной мотивацией инженера-педагога. Обоснована целесообразность и эффективность привлечения студентов к преподавательской деятельности в кружках для усовершенствования их методической подготовки.

Ключевые слова: преподавательская деятельность, методическая подготовка, профессиональная направленность личности, профессиональная мотивация, профессиональный интерес, кружок, инженер-педагог.

I. Bardus, A. Chupryna

Involving of Students to Teaching as a Condition for Improving the Methodological Training of Future Engineer-pedagogues

The article deals with methodical training of future engineer-pedagogues of computer profile to teaching. The author showed connection between professional pedagogical orientation of the student individual and professional engineer-pedagogue motivation. It is grounded the appropriateness and effectiveness of student involving to teaching in special clubs to improve their methodological training.

Key words: teaching activities, methodical training, professional orientation of the individual, professional motivation, a professional interest, group, engineer-pedagogue.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2012 р.